

Univerzita Hradec Králové

Přírodovědecká fakulta

Historický ústav

**Odras velké hospodářské krize 1929–1933 v
jednáních Poslanecké sněmovny Národního
shromáždění**

Bakalářská práce

Autor: Radek Vinš
Studijní program: B1801 – Informatika
Studijní obor: Historie se zaměřením na vzdělávání
Informatika se zaměřením na vzdělávání

Hradec Králové 2021

Zadání bakalářské práce

Autor: Radek Vinš

Studium: S16IN003BP

Studijní program: B1801 Informatika

Studijní obor: Informatika se zaměřením na vzdělávání, Historie se zaměřením na vzdělávání

Název bakalářské práce: **Odraz velké hospodářské krize 1929-1933 v jednáních Poslanecké sněmovny Národního shromáždění**

Název bakalářské práce AJ: Reflection of the Great Depression 1929 - 1933 in the proceedings of the Chamber of Deputies of the National Assembly.

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce si klade za cíl sledovat odraz hospodářské krize přelomu dvacátých a třicátých let 20. století v jednáních Poslanecké sněmovny Národního shromáždění. Výzkum se soustředí primárně na plenární zasedání sněmovny, přihlédne rovněž k návrhům protikrizových opatření publikovaných formou tisků a k interpelacím poslanců. Umožní vymezit témata reflektovaná poslanci, resp. politickými stranami, které zastupovali, a návrhy na řešení důsledků krize, zejména masové nezaměstnanosti, jejího nejvýraznějšího průvodního jevu.

Prameny

Archiv Poslanecké sněmovny, Národní shromáždění 1920–1939, Poslanecká sněmovna III., 12. 12. 1929 – 12. 4. 1935.

Literatura

DOLEŽALOVÁ, Antonie, *Rašín, Engliš a ti druzí: československé státní rozpočty v letech 1918-1938*, Praha 2007.

HARNA, Josef, *Krize evropské demokracie a Československo 30. let 20. století*, Praha 2006.

LACINA, Vlastislav – SLEZÁK, Lubomír, *Státní hospodářská politika v ekonomickém vývoji první ČR*, Praha 1994.

LACINA, Vlastislav, *Velká hospodářská krize v Československu 1929-1934*, Praha 1984.

OELSSNER, Fred, *Hospodářské krise*, Praha 1951.

RÁKOSNÍK, Jakub – NOHA, Jiří, *Kapitalismus na kolenou: dopad velké hospodářské krize na evropskou společnost v letech 1929-1934*, Praha 2012.

RÁKOSNÍK, Jakub – TOMEŠ, Igor a kol., *Sociální stát v Československu: právně-institucionální vývoj v letech 1918-1992*, Praha 2012.

RÁKOSNÍK, Jakub, – SPURNÝ, Matěj – ŠTAIF, Jiří, *Milníky moderních českých dějin: krize konsenzu a legitimacy v letech 1848-1989*, Praha 2018.

RÁKOSNÍK, Jakub, *Odvrácená tvář meziválečné prosperity. Nezaměstnanost v Československu v letech 1918-1938*, Praha 2008.

SEKANINA, Milan, *Kdy nám bylo nejhůře?: hospodářská krize 30. let 20. století v Československu a některá její východiska*, Praha 2004.

Garantující pracoviště: Historický ústav,
Filozofická fakulta

Vedoucí práce: prof. PhDr. Dana Musilová, CSc.

Oponent: doc. PhDr. Veronika Středová, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 22.1.2020

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval pod vedením prof. PhDr. Danou Musilovou, CSc. samostatně a uvedl veškerou použitou literaturu a prameny.

V Hradci Králové dne: 24. 6. 2021

Radek Vinš

Anotace

VINŠ, Radek, *Odraz velké hospodářské krize 1929–1933 v jednáních Poslanecké sněmovny Národního shromáždění*, Hradec Králové: Přírodovědecká fakulta, Univerzita Hradec Králové, 2021, 43 s., Bakalářská práce.

Bakalářská práce sleduje odraz velké hospodářské krize na přelomu dvacátých a třicátých let 20. století v jednáních Poslanecké sněmovny Národního shromáždění. Práce je rozdělena do tří chronologicky členěných kapitol, v nichž autor sleduje, jak krize ovlivnila jednání v poslanecké sněmovně a interpretuje názory a postoje poslanců při projednávání návrzích zákonů.

Klíčová slova: Velká hospodářská krize, Československo, Národní shromáždění, Poslanecká sněmovna

Annotation

VINŠ, Radek, *Reflection of Great Depression 1929-1933 in the proceedings of the Chamber of Deputies of the National Assembly*, Hradec Králové: Faculty of Science, University of Hradec Králové, 2021, 43 pp., Bachelor Degree Thesis.

The bachelor's thesis follows the reflection of the economic crisis of the late twenties and the beginning of the thirties of the 20th century in the proceedings of the Chamber of Deputies of the National Assembly. The work is divided into three chronologically chapters in which the author observe how the crisis affected the proceedings in the Chamber of Deputies and interprets the opinions and attitudes of Members during bills discussed.

Key word: Great Depression, Czechoslovakia, National Assembly, Chamber of Deputies

Poděkování

Chtěl bych poděkovat profesorce Daně Musilové za ochotu, trpělivost a odborné vedení při psaní bakalářské práce. Dále bych rád poděkoval své přítelkyni a spolužákům za podporu.

Obsah

Úvod.....	7
1. První kapitola.....	10
2. Druhá kapitola	19
3. Třetí kapitola	28
Závěr	40
Seznam pramenů a literatury	42

Úvod

Bakalářská práce se zabývá dílčím a v literatuře dosud nezpracovaným tématem spojeným s hospodářskou krizí přelomu dvacátých a třicátých let 20. století. Zaměřuje se na reflexi krize na plenárních zasedáních Poslanecké sněmovny Národního shromáždění. Klade si za cíl identifikovat, analyzovat a interpretovat témata reflektovaná poslanci, resp. politickými stranami, které zastupovali, a návrhy na řešení důsledků krize, zejména masové nezaměstnanosti, jejího nejvýraznějšího průvodního jevu.

K samotné hospodářské krizi a jejímu průběhu v Československu existuje četná odborná literatura novější i starší provenience. Umožnila vytvořit ucelenou představu o hospodářské krizi, jejích příčinách, průběhu a důsledcích a stala se východiskem pro další výzkum. Stěžejními publikacemi byly práce Vlastislava Laciny,¹ Milana Sekaniny² a Jakuba Rákosníka.³ Zaměřují se na různá témata spjatá s hospodářskou krizí. Práce Milana Sekaniny se zaměřuje na dopady hospodářské krize na ekonomiku Československa včetně jednotlivých odvětví. Vlastislav Lacina naopak sleduje vývoj a charakter hospodářské krize v Československu. Jeho členění krize se stalo inspirací pro tuto práci.⁴ Jakub Rákosník se převážně soustředí na souvislost krize a politického života, díky tomu byla publikace neocenitelná zejména pro orientaci v tehdejší spletité době. V práci byly rovněž využity další publikace Jakuba Rákosníka,⁵ Václava Průchy,⁶ Josefa Harny,⁷ Zdeňka Kárníka⁸ a Antonie Doležalové.⁹ Zvláště publikace od Antonie Doležalové¹⁰ byla neocenitelná při orientaci v návrzích státních rozpočtů.

¹ Vlastislav Lacina, *Velká hospodářská krize v Československu 1929–1934*, Praha 1984.

² Milan Sekanina, *Kdy nám bylo nejhůře?: hospodářská krize 30. let 20. století v Československu a některá její východiska*, Praha 2004.

³ Jakub Rákosník, *Kapitalismus na kolenou: dopad velké hospodářské krize na evropskou společnost v letech 1929–1934*, Praha 2012.

⁴ V. Lacina, *Velká hospodářská krize*, s. 70–71.

⁵ Viz Jakub Rákosník – Jiří Noha, *Kapitalismus na kolenou: dopad velké hospodářské krize na evropskou společnost v letech 1929–1934*, Praha 2012. Jakub Rákosník – Igor Tomeš a kol., *Sociální stát v Československu: právně-institucionální vývoj v letech 1918–1992*, Praha 2012.

⁶ Václav Průcha, *Nástin hospodářských dějin v období kapitalismu a socialismu*, Praha 1982, Václav Průcha – Rudolf Olšovský a kol., *Stručný hospodářský vývoj Československa do roku 1955*, Praha 1969.

⁷ Josef Harna, *Krize evropské demokracie a Československo 30. let 20. století*, Praha 2006.

Klíčovým pramenem pro práci byly stenoprotokoly z plenárních schůzí poslanecké sněmovny z let 1929–1935.¹¹ Stenoprotokoly z předcházejícího volebního období 1925–1929 jsou zastoupeny minimálně. Důvodem je datum poslední schůze poslanecké sněmovny před podzimními parlamentními volbami, která se konala 27. června 1929.¹² Ačkoliv jednání zasahují do roku 1929, práce se zaměřuje především na jednání v Poslanecké sněmovně Národního shromáždění až od začátku velké hospodářské krize respektive od „Černého pátku“¹³, tudíž jednání před krachem na New Yorkské burze jsou pro práci nepodstatná. Stenoprotokoly jsou uloženy v Archivu Poslanecké sněmovny a rovněž jsou dostupné online přímo na stránkách Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky.¹⁴ V sekci Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna se nachází všechny stenoprotokoly z jednání poslanecké sněmovny od roku 1920 až do současnosti.¹⁵ Jednání Poslanecké sněmovny Národního shromáždění z let 1920–1938 jsou děleny do čtyř volebních období: 1920–1925, 1925–1929, 1929–1935, 1935–1938.¹⁶ V této práci byly využity dokumenty uložené ve Společné česko-slovenské digitální parlamentní knihovně.

Práce respektuje tradiční chronologické vymezení hospodářské krize, tedy roky 1929–1933, i když se její první projevy objevily v Československu již dříve a spočívaly v poklesu cen zemědělské produkce. Parlament ji ale začal reflektovat až během roku 1930. Práce využívá kombinace několika výzkumných metod – přímé, analytické a deduktivní metody.

⁸ Zdeněk Kárník, *České země v éře První republiky 1918–1938: Díl druhý, Československo a České země v krizi a ohrožení 1930–1935*, Praha 2002.

⁹ Antonie Doležalová, *Rašín, Engliš a ti druzí: československé státní rozpočty v letech 1918–1938*, Praha 2007.

¹⁰ A. Doležalová, *Rašín, Engliš a ti druzí*, Praha 2007.

¹¹ Společná česko-slovenská digitální knihovna, Národní shromáždění československé 1920–1939, Poslanecká sněmovna III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935.

¹² Společná česko-slovenská digitální knihovna, Národní shromáždění československé 1920–1939, Poslanecká sněmovna II., 17. 12. 1925–27. 6. 1929.

¹³ Oldřich Krpec – Vladan Hodulák, *Evropa ve světové ekonomice: historická perspektiva*, Brno 2012, s. 252.

¹⁴ *Poslanecká sněmovna Parlamentu České Republiky*, dostupné na: <https://www.psp.cz/eknih/>, [online]. [cit. 2021-03-18].

¹⁵ *Tamtéž*, <https://www.psp.cz/sqw/hp.sqw?k=82> [online]. [cit. 2021-03-18].

¹⁶ *Tamtéž*, <https://www.psp.cz/eknih/index.htm> [online]. [cit. 2021-03-18].

Práce je rozdělená do tří kapitol. První kapitola bude sledovat reflexi hospodářské krize na plenárních zasedáních poslanecké sněmovny do jara roku 1931. V tomto období krize dopadala na československou ekonomiku méně, než tomu bylo například v Německu či Rakousku. Od března 1931 do května 1931 začala krize stagnovat a dokonce se objevily příznaky jistého vzestupu ekonomiky.¹⁷

Druhá kapitola sleduje reflexi další etapy krize na území Československa, která se datuje od léta 1931 do října 1932.¹⁸ Tato fáze je charakterizovaná hlubokou depresí. Hlavním impulsem byl krach dvou německých velkobank, který otrásl peněžním trhem. Na rozdíl od krachu na New Yorkské burze se krach velkobank projevil rozsáhlým výběrem vkladů v bankách, kde byl přítomen cizí kapitál.¹⁹ Z toho důvodu se západoevropský a americký kapitál rychle přesouval ze střední Evropy do Anglie.²⁰ Krize vyvrcholila v roce 1932, kdy dosáhla průmyslová výroba nejnižší úrovně od vypuknutí krize a to samé platí o mezinárodním obchodu. Takto velký tlak nevydržela vláda Františka Udržala a podala 24. října 1932 demisi.²¹

Třetí kapitola reflektuje projevy krize od října 1932 do konce roku 1933. Kapitola začíná nástupem vlády Jana Malypetra. Malypetrova vláda se potýkala s tíživou měnovou a úvěrovou krizí, která trvala až do jara 1933.²² Československá ekonomika spadla do deprese, pro kterou byl typický jen nepatrný růst výroby. K oživení hospodářství došlo až v roce 1936, ale toto oživení nestačilo k dosažení předkrizového stavu.²³

¹⁷ Viz M. Sekanina, *Kdy nám bylo nejhůře?*, s. 34, Josef Harna, *Krize evropské demokracie a Československo 30. let 20. století*, Praha 2006, s. 112.

¹⁸ M. Sekanina, *Kdy nám bylo nejhůře?*, s. 34.

¹⁹ M. Sekanina, *Kdy nám bylo nejhůře?*, s. 34. V. Lacina, *Velká hospodářská krize*, s. 71.

²⁰ V. Lacina, *Velká hospodářská krize*, s. 71.

²¹ Viz V. Lacina, *Velká hospodářská krize*, s. 166–167, J. Rákosník, *Kapitalismus na kolenou*, s. 202.

²² Viz V. Lacina, *Velká hospodářská krize*, s. 71.

²³ M. Sekanina, *Kdy nám bylo nejhůře?*, s. 35

1. První kapitola

Hospodářská krize, jak již bylo zmíněno výše, započala krachem na New Yorkské burze.²⁴ Československo bylo v roce 1929 paralyzováno politickou krizí, poslanecká sněmovna měla poslední schůzi koncem června, poté se rozešla na parlamentní prázdniny²⁵ a znovu zasedla až po předčasných volbách v říjnu 1929. Ani tisk nevěnoval tomu, co se dělo za oceánem, pozornost. Všichni se soustředili na výsledky parlamentních voleb a jediné České slovo přineslo zprávu o krizi na New Yorkské burze.²⁶

Ve volbách zvítězila Republikánská strana zemědělského a maloroľnického lidu.²⁷ Druhou nejsilnější stranou byla Československá sociálně demokratická strana dělnická následovaná Československou stranou národně socialistickou. Na čtvrtém místě se umístila KSČ. Volby skončily neúspěchem pro lidovou stranu a národní demokracii.²⁸ Nebylo tudíž možné obnovit pravicovou koalici z minulých let, známou též jako panská. Po volbách v roce 1929 vznikla tzv. široká koalice, která je charakteristická spoluprací agrárníků s oběma českými sociálními stranami a německou sociální demokracií s lidovci. Tato koalice zajišťovala vládní většinu v parlamentu.²⁹

Vládu dostal za úkol sestavit představitel agrární strany František Udržal. Vláda hned ve svém prvním vládním prohlášení zmínila potřebu jednat o hospodářské krizi. Vládní program byl vyhlášen 13. prosince 1929 na druhé schůzi Poslanecké sněmovny Národního shromáždění.³⁰ Za cíl si vláda dala bránit šíření krize a napravovat škody, které jejím působením vzniknou. Předseda vlády zejména zmínil problémy v zemědělství.³¹ Zde je vidět politický program

²⁴ V. Lacina, *Velká hospodářská krize*, s. 33.

²⁵ Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS II., 17. 12. 1925–27. 6. 1929, 213. schůze.

²⁶ Srov. Jakub Končelík – Pavel Večeřa – Petr Orság, *Dějiny českých médií 20. století*, Praha 2010, s. 40–52. J. Rákosník, *Kapitalismus na kolenou*, s. 35–36.

²⁷ Dále jen „agrární strana“.

²⁸ M. Sekanina, *Kdy nám bylo nejhůře?*, s. 56–58.

²⁹ M. Sekanina, *Kdy nám bylo nejhůře?*, s. 58.

³⁰ Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 2. schůze.

³¹ Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 2. schůze.

agrárníků, který se prioritně zaměřoval na zemědělce. Na čtvrté schůzi 18. prosince 1929 proběhla rozprava o vládním prohlášení. Poslanec Stříbrný kritizoval úzký pohled vlády pouze na krizové projevy v zemědělství a doporučoval zaměřit se rovněž na obchod a průmysl.³² V mezinárodní politice si vláda dala za cíl pokračovat v politice svých předchůdců, tedy navazovat mezinárodní smlouvy s našimi sousedy a snažit se o zmírnění napětí v mezinárodní politice. Vláda prohlašovala, že chce navazovat obchodní smlouvy se zahraničními zeměmi, ale jedním duchem dodávala, že by se nemělo zapomínat na domácí trh, který se musí ochránit před projevy krize na mezinárodní scéně.³³ K tématu mezinárodního obchodu vystoupil v rozpravě poslanec Německé nacionální strany Schollich a vyslovil požadavek, aby vláda posílila v době krize hospodářské styky s Rakouskem a Německem a oprostila se od národních hledisek.³⁴ Požadavek poslance Scholliche neodpovídal realitě, jelikož Německo a nástupnické státy byly největšími obchodními partnery Československa do nástupu hospodářské krize. Českoslovenští politici hledali nová obchodní odbytí mimo jiné z důvodu vysokých cel, které samo Německo uvalilo po nástupu hospodářské krize.³⁵ V prohlášení vlády není uveden žádný konkrétní příklad, nebo budoucí zákon, či nařízení, kterým by vláda zajistila svá stanoviska. Bez zajímavosti by nemělo zůstat, že debata o vládním prohlášení paralyzovala poslaneckou sněmovnu od čtvrté až do sedmé schůze včetně. Debata se především týkala rozboru proslovu předsedy vlády.³⁶

Na čtvrté schůzi vláda projednávala návrh zákona, kterým se prodlužovala platnost zákona o dani z obratu a dani z přepychu. Tato daň bývá často zaváděna

³² Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 4. schůze.

³³ Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 2. schůze.

³⁴ Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 4. schůze.

³⁵ Srov. J. Rákosník, *Kapitalismus na kolenou*, s. 158–161. Václav Průcha, *Nástin hospodářských dějin v období kapitalismu a socialismu*, Praha 1982, s. 133–135.

³⁶ Srov. Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 4. – 7. schůze.

právě v období hospodářské krize, aby zpoplatnila bohatší vrstvy obyvatelstva.³⁷ Daň z přepychu nebyla se sněmovně tolik kritizována jako daň z obratu. Proti tomuto návrhu ostře vystoupili němečtí poslanci³⁸ a kritizovali návrhy, které podle jejich mínění ovlivní negativně obchod nebo průmysl, nacházející se v pohraničí s převahou obyvatelstva německé národnosti. Považovali za svou povinnost hájit zájmy obyvatelstva z okresu, v němž kandidovali. Je zajímavé sledovat, že němečtí poslanci poukazovali nejen na krizi hospodářskou, ale také politickou. Politická krize spočívala podle jejich mínění v již druhých předčasných volbách a s nimi souvisejícím paralyzováním poslanecké sněmovny.³⁹ Dalo by se dokonce říci, že více mluvili o politické krizi než o hospodářské.⁴⁰ Zákon prošel sněmovnou a o deset měsíců později se projednávalo jeho opětovné prodloužení. Ministři, kteří vystoupili na obhajobu zákona o dani z přepychu a obratu, prohlašovali, že se bude jednat pouze o přechodný zákon, ale vzhledem ke krizi se musí prodloužit, protože Československo se nesmí připravit v době krize o zisky.⁴¹ Daň z obratu daň nebyla nijak ojedinělá. Tuto daň měli i v jiných evropských zemích a v době krize zvyšovali její procentuální sazbu.⁴² V debatě o dalším prodloužení zákona z prosince 1930 se němečtí poslanci nejvíce opírali o slova ministra financí, který dříve prohlašoval, že se musí zvýšit kupní síla spotřebitelů, aby mohla krize být překonána.⁴³ Oproti debatě z jara

³⁷ *Investopedia*, dostupné na: https://www.investopedia.com/terms/l/luxury_tax.asp, [online]. [cit. 2021-03-23].

³⁸ Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 2. schůze.

³⁹ Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 2. schůze.

⁴⁰ Srov. Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 2. – 3. schůze.

⁴¹ Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 90. schůze.

⁴² Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 90. schůze.

⁴³ Srov. Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 70. schůze. Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 90. schůze.

1930 je zde patrné, že poslanci více kritizovali daň z přepychu než daň z obratu. Zákon byl na následující schůzi opět prodloužen o jeden rok.⁴⁴

Na první schůzi roku 1930 vystoupil před poslaneckou sněmovnou ministr financí Karel Engliš. Jednalo se o návrh finančního zákona a rozpočtu pro rok 1930.⁴⁵ Poslanec Engliš konstatoval, že i když se Československo nachází v hospodářské krizi, není důvod k pesimismu. Upozornil, že musí být přijata taková opatření, která by zamezila jejímu prohlubování. Na prvním místě uvedl zemědělství, ale zmínil i počínající problémy v průmyslu, zejména za hranicemi Československa.⁴⁶ Debata o rozpočtu Československa na rok 1930 pokračovala v poslanecké sněmovně až do 26. února 1930. Debata se vedla na 17 schůzích a nakonec byl návrh rozpočtu přijat v prvním čtení.⁴⁷ Pokud bychom se zaměřili pouze na slovo krize, tak každý poslanec, který šel k řečnickému pultu debatovat o tomto návrhu, minimálně jednou ve svém projevu na hospodářskou krizi odkazoval. Bylo jedno, zda mluvili poslanci, kteří byli pro návrh nebo proti návrhu, všichni používali hospodářskou krizi jako nástroj, kterým se snažili prosadit své požadavky či chtěli zesměšnit vládu. Němečtí politici nezapomněli dodávat, že za pozdní projednání rozpočtu pro rok 1930 může politická krize a půlroční nečinnost poslanecké sněmovny v roce 1929.⁴⁸

Politikové agrární strany doufali, že když uklidní situaci v zemědělství, tak krize mine ostatní odvětví ekonomiky. Proto byla jejich opatření většinou mířena na zemědělce. Jedním z takových opatření bylo zavedení celní přírážky k celním sazbám u některých druhů obilí, mouky a mlýnských výrobků.⁴⁹ Od tohoto

⁴⁴ Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 91. schůze.

⁴⁵ Ve svém prohlášení poukázal na přijatý zákon, který dal československé měně zlatý standard. Karel Engliš v dalších letech krize marně naléhal na vládu, aby zlatý standard měny devalvovala, podařilo se mu to až v roce 1934

⁴⁶ Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 8. schůze.

⁴⁷ Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 8. – 25. schůze

⁴⁸ Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 18. – 25. schůze

⁴⁹ Vratislav Lacina, *Státní hospodářská politika v ekonomickém vývoji první ČSR*, Praha 1994, s. 36–37. Zdeněk Kárník, *České země v éře První republiky 1918–1938: Díl druhý, Československo a České země v krizi a ohrožení 1930–1935*, Praha 2002, s. 74.

zákona si poslanci slibovali, že posílí pozici domácích zemědělců, a chtěli jej využít pouze po dobu trvání krize, nikoliv po jejím skončení. Návrh zákona byl přijat, ačkoliv němečtí poslanci v této době dávali výrazně najevo svou nelibost, že se státní zásahy cílí pouze na zemědělství a opomíjejí průmysl.⁵⁰ Důsledkem tohoto zákona bylo zvýšení cen základních potravin, které negativně ovlivnilo hlavně dělnictvo a nižší vrstvy městského obyvatelstva.⁵¹ Navíc tyto cla negativně ovlivnila obchod s agrárními zeměmi střední a jihovýchodní Evropy. Kvůli celní přírážce se rozpoutala celní válka mezi Československem a Maďarskem.⁵²

V poslanecké sněmovně se projednával rovněž zákon o státním příspěvku k podpoře nezaměstnaných.⁵³ Projednávání novely zákona z roku 1921 nebudilo tolik vášní a nedocházelo k tolika přerušením, jelikož i němečtí poslanci tuto novelu kvitovali, avšak nadále připomínali úzký pohled vlády na krizi, jako na krizi agrární. Novela prošla poslaneckou sněmovnou již na následující schůzi.⁵⁴ Upravený zákon vešel v platnost v červnu roku 1930.⁵⁵ Základní rámec udílení podpor zůstal nezměněn, stále se jednalo o gentský systém, ale došlo k modifikaci v jeho celkové struktuře. Zavedl se trojpilířový systém péče namísto jednopilířového a došlo k prodloužení podpůrné doby na 26 týdnů.⁵⁶ Tato novela se ovšem netýkala všech odvětví ekonomiky. O tom, jaká odvětví budou podpořena, rozhodovalo ministerstvo sociální péče.⁵⁷

Patrně nejkontroverznějším zákonem, který byl v roce 1930 přijat, byl zákon o povinném míchání domácí pšenice a žita a uváděním pšeničné a žitné

⁵⁰ Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 42. schůze

⁵¹ V. Lacina, *Velká hospodářská krize*, s. 153.

⁵² Srov. V. Lacina, *Velká hospodářská krize*, s. 153, V. Lacina, *Státní hospodářská politika v ekonomickém vývoji první ČSR*, s. 40, Z. Kárník, *České země v éře První republiky*, s. 74.

⁵³ Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 44. schůze

⁵⁴ Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 45. schůze

⁵⁵ Jakub Rákosník, *Odvracená tvář meziválečné prosperity. Nezaměstnanost v Československu v letech 1918–1938*, Praha 2008, s. 217–218.

⁵⁶ J. Rákosník, *Odvracená tvář meziválečné prosperity*, s. 219.

⁵⁷ J. Rákosník, *Odvracená tvář meziválečné prosperity*, s. 219.

mouky do oběhu.⁵⁸ Na první pohled se nejednalo o kontroverzní zákon. Naopak, jevil se jako vcelku rozumný krok, jak ochránit domácí výrobce před zahraniční konkurencí. Zákon však v poslanecké sněmovně vzbudil rozruch. Politici, kteří byli proti přijetí zákona, využili prostoru pro debatu a většinou hovořili na jiné téma než k zákonu o povinném semílání mouky. Dokonce i někteří zastánci zákona pochybovali o jeho účinnosti.⁵⁹ Přes veškeré neshody byl zákon schválen v prvním čtení a ukládal povinnost mlýnům mlít mouku pšeničnou ze 75% z domácí pšenice a u žita to bylo dokonce 95%⁶⁰. Tento zákon měl platnost jeden rok a po uplynutí této doby nebyl prodloužen, protože již počátkem roku 1931 museli politici uvolnit cla na dovoz pšenice a žita, aby byla zajištěna dostatečná výroba mouky pro domácí trh.⁶¹

V září roku 1930 předstoupil ministr financí Karel Engliš s vládním návrhem finančního zákona a státního rozpočtu pro rok 1931.⁶² Ministr financí poukazoval, že se setkáváme s novou skutečností, která nebyla v dosavadní historii k vidění. Mínil tím globální charakter krize. Zdůraznil, že je třeba stále řešit krizi v zemědělství, současně upozornil na nové problémy, a to konkrétně na velkou míru nezaměstnanosti a problémy v průmyslu.⁶³ V jeho projevu zazněl poprvé jasný apel na devalvaci měny a postupné rušení zlatého standardu. Ministr vyjádřil názor, že krize nepostihla Československo tolik jako jiné země, tudíž není důvod k pesimismu. Jeho slova mířila na oponenty, jimž vytýkal, že využívají projevy krize k politickému profitu.⁶⁴ Plánem ministra Engliše bylo čerpat finance ze státních rezerv nastřádané po dobu hospodářské konjunktury, a tím pomáhat oživení hospodářství. Plánoval také pomoci průmyslu levnějšími úvěry, která by

⁵⁸ Srov. Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 78. schůze. J. Rákosník, *Kapitalismus na kolenou*, s. 104. Josef Hartmann – Karel Bachrach – Bohdan Živanský, *Zemědělské průmysly československé v krizi*, Praha 1933, s. 55–57.

⁵⁹ Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 78. schůze.

⁶⁰ J. Rákosník, *Kapitalismus na kolenou*, s. 104.

⁶¹ J. Rákosník, *Kapitalismus na kolenou*, s. 104.

⁶² Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 70. schůze.

⁶³ Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 78. schůze.

⁶⁴ Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 78. schůze.

napomohla jeho stabilizaci a oživení. Finance se však neměly čerpat bez rozmyslu, aby nedošlo k úplnému vyčerpání státních rezerv.⁶⁵

Diskuze o vládním návrhu rozpočtu pro rok 1931 vyvolala podobně bouřlivou diskuzi jako při projednávání rozpočtu pro rok 1930. Hned při první diskuzi na téma rozpočtu pro rok 1931 se němečtí politici podivovali, jak je možné, že při projednávání tak důležitého návrhu není přítomen ministr financí. Říkali, že vláda nemá vůbec zájem o projednávání státního rozpočtu. Poslanec Jung⁶⁶ napadal skoro každý bod, který ministr Engliš vyzdvihoval jako úspěch Československa. Například poukazyval, že ačkoliv dle návrhu rozpočtu pro rok 1930 mělo Československo hospodařit v kladných číslech, tak se tak nedělo.⁶⁷ K návrhu se vyjadřovali kriticky rovněž někteří čeští poslanci. Poslanec Stříbrný⁶⁸ využíval pojem krize skoro v každém odstavci svého prohlášení. Souhlasil s pomocí zemědělcům, ale odmítal systematické rozdělování peněz ze státních rezerv, které měl mít ministr financí pod kontrolou.⁶⁹ Debata o rozpočtu začala na 85. schůzi poslanecké sněmovny a skončila na schůzi 89., kde byl zákon přijat po prvním čtení.⁷⁰

Na 95. schůzi schválila sněmovna zákon o mimořádném úvěru 150 miliónů korun na zmírňování následků hospodářské krize.⁷¹ Peníze měly být vypláceny zejména lidem bez zaměstnání a část peněz šla na pomoc drobným rolníkům a živnostníkům.⁷² Jelikož se jednalo o peníze ze státních rezerv, našlo se hned několik politiků, kteří poukazovali na plýtvání a zejména zesměšňovali tvrzení ministra financí o metodickém a kontrolovaném přerozdělování peněz.

⁶⁵ Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 78. schůze.

⁶⁶ Poslanec za Německou národně socialistickou stranu dělnickou.

⁶⁷ Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 85. schůze.

⁶⁸ Poslanec za Národní ligu.

⁶⁹ Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 85. schůze.

⁷⁰ Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 89. schůze.

⁷¹ Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 95. schůze.

⁷² Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 96. schůze.

Další kritici tvrdili, že se jedná o nízkou dotaci, a chtěli ji navýšit na dvojnásobek. Na dvojnásobku trvali zejména socialisté.⁷³ Němečtí poslanci naopak chtěli, aby peníze byly investovány do průmyslu, aby se zamezilo stále rostoucí krizi v tomto odvětví.⁷⁴

V roce 1931 na 100. schůzi poslanecké sněmovny vystoupil předseda vlády s projevem o hospodářské krizi a jejím vývoji v Československu.⁷⁵ František Udržal poukazoval na fakt, že vláda ve svém prohlášení se zavázala, že bude čelit krizi a pomůže zmírnit její důsledky.⁷⁶ Jeho projev byl neustále přerušován komunistickými poslanci. Toto přerušování nebylo nijak ojedinělé, dělo se i při prvním projevu Františka Udržala, nyní však nebyl předseda vlády schopen dokončit jedinou větu, aniž by se neozývalo pískání nebo nesouhlasné výkřiky od komunistů.⁷⁷ Ministerský předseda pochválil vládu za zvládnání krize, která v Československu není tak markantní jako v jiných zemích světa. V projevu se zmínil o nezaměstnanosti jako novém společenském problému. Zavázal se, že vláda se jím bude zabývat.⁷⁸ Ministerský předseda důrazně poznamenal, že vláda zachová všemi prostředky pořádek a klid v zemi. Již na následující schůzi informoval o incidentu v Duchově, který měl za následek smrti jednoho demonstranta. Demonstraci svolali komunisté, na což předseda vlády poukázal a obvinil komunistického poslance Slánského za svolávání demonstrací a pobízení k útokům na veřejné činitele.⁷⁹ Strhla se vášnivá diskuze, v níž se debatovalo rovněž o prohlášení předsedy vlády z předchozí schůze. V debatě se nejvíce angažovali komunisté. Poslanci za KSČ vznesli obvinění, že Československo je

⁷³ Viz Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 95. – 96. schůze.

⁷⁴ Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 95. schůze.

⁷⁵ Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 100. schůze.

⁷⁶ Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 2. schůze.

⁷⁷ Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 100. schůze.

⁷⁸ Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 100. schůze.

⁷⁹ Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 101. schůze.

nedemokratickým státem. Záminkou bylo prohlášení předsedy vlády, který chtěl dle svých slov zachovat pořádek všemi dostupnými prostředky.⁸⁰

Diskuze o prohlášení předsedy vlády ze 100. schůze odráží průběh první etapy hospodářské krize v Československu. Během ročního působení Udržalovy vlády bylo předloženo oběma komorám Národního shromáždění celkem 98 vládních osnov, z nichž 89 bylo hospodářské nebo sociální povahy.⁸¹ Většina kroků byla zaměřena na ochranu domácích výrobců, především zemědělců. Pouze zlomek zákonů, popřípadě návrhů, který byl předložen, se zabýval krizí v průmyslu. Sociálních vládních návrhů bylo také poskromnu, ačkoliv reforma gentského zákona měla vliv na velké množství nezaměstnaných.⁸² Vláda se snažila krizi vyřešit systematickými zásahy v zemědělství. Tyto kroky byly motivovány přesvědčením, že pro oživení hospodářství je potřeba pomoci zemědělství a zbytek odvětví se dokáže vzpamatovat sám.⁸³ Na jaře 1931 nahrával této strategii i fakt, že hospodářská situace se v Československu poněkud zlepšila, došlo k zastavení deprese a v některých odvětvích i k drobnému navýšení výroby.⁸⁴ V politických debatách na půdě poslanecké sněmovny bylo slovo krize využíváno jak pro prosazování zákonů a opatření, tak pro obviňování politiků za špatně odvedenou práci, či jenom jako prostředek pro upoutání pozornosti. Zaznívalo na každé schůzi, která se věnovala československé ekonomice.

⁸⁰ Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 101. schůze.

⁸¹ Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 100. schůze.

⁸² J. Rákosník, *Odvrácená tvář meziválečné prosperity*, s. 217–222.

⁸³ Srov. J. Rákosník, *Kapitalismus na kolenou*, s. 186, V. Lacina, *Státní hospodářská politika v ekonomickém vývoji první ČSR*, s. 36–37. V. Lacina, *Velká hospodářská krize*, s. 152–153.

⁸⁴ Srov. M. Sekanina, *Kdy nám bylo nejhůře?*, s. 34, J. Harna, *Krize evropské demokracie*, s. 112.

2. Druhá kapitola

V polovině roku 1931 došlo k prohloubení hospodářské krize. Příčinou byl krach dvou německých velkobank Danatbanky, Drážďanské banky a rakouského Kreditasu.⁸⁵ Tato událost otřásla peněžním trhem a úvěrovými vztahy v celé Evropě. Důsledkem bylo rychlé stažení amerického a západoevropského kapitálu ze střední Evropy. Velká Británie byla nucena přistoupit k znehodnocení libry od zlatého standardu. To mělo za následek zdražení československých produktů na území Velké Británie.⁸⁶ V Československu došlo k devalvaci měny až v roce 1934 a to za výrazného přispění Karla Engliše.⁸⁷ Československo po jarních měsících, kdy dokonce klesla nezaměstnanost, zažilo v létě 1931 jeden z největších nárůstů nezaměstnanosti v historii. Do roku 1933 počet nezaměstnaných exponenciálně rostl, teprve poté nastal pokles.⁸⁸

Poslanci ještě před krachem dvou německých velkobank prodloužili zákon o celních slevách pro dovoz strojů a přístrojů.⁸⁹ Tento zákon podporovaly všechny strany s výjimkou KSČ. Německý poslanec Rosche⁹⁰ dokonce zákon bezvýhradně podpořil. Podporu německých poslanců si zákon vysloužil proto, že byl primárně cílen na průmysl. Zákon umožňoval dovážet ze zahraničí levněji těžkou techniku. Poslanci, kteří usilovali o prodloužení zákona, argumentovali právě podporou průmyslu.⁹¹ Zákon byl prodloužen již v prvním čtení.⁹²

Parlament schválil v létě roku 1931 zákon o podpoře zahraničního obchodu. Díky tomuto zákonu ručil za vývozní úvěry stát. Státní záruky se v průběhu let rozšiřovaly a na konci roku 1935 dosáhly již 3,5 miliard.⁹³ Tento

⁸⁵ Srov. V. Lacina, *Velká hospodářská krize*, s. 71, M. Sekanina, *Kdy nám bylo nejhůře?*, s. 34.

⁸⁶ Srov. V. Lacina, *Velká hospodářská krize*, s. 71, J. Rákosník, *Kapitalismus na kolenou*, s. 155-156, O. Krpec – V. Hodulák, *Evropa ve světové ekonomice*, s. 252.

⁸⁷ A. Doležalová, *Rašín, Engliš a ti druzí*, s. 158–159.

⁸⁸ J. Rákosník, *Odvračená tvář meziválečné prosperity*, s. 274–276.

⁸⁹ Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 120. schůze.

⁹⁰ Poslanec za Německé pracovní a volební společenství.

⁹¹ Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 120. schůze.

⁹² Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 120. schůze.

⁹³ Srov. V. Lacina, *Státní hospodářská politika v ekonomickém vývoji první ČSR*, s. 41, Rudolf Olšovský, *Světový obchod a Československo 1918–1938*, Praha 1961, s. 56–57.

zákon přijala poslanecká sněmovna v prvním čtení na stejné schůzi, na níž byl projednán.⁹⁴ Zákon byl přijat kladně, jediný, kdo se postavil proti, byl komunistický poslanec Hadek. Kritizoval, že zákon ochrání pouze kapitalisty, aby nepřišli o své peníze, ale dělníkům chleba nezařídí.⁹⁵ Slovo krize využívá poslanec Hadek ve svém projevu zcela záměrně, aby poukázal na tíživou finanční situaci dělnické třídy. Poslanci vládních stran naopak zákon podporovali s argumentem, že i během krize Československo zůstane významným exportérem.⁹⁶ Premisa vládních stran se nepotvrdila. Jedním z hlavních důvodů, proč zákon nefungoval, jak měl, byla devalvace britské libry v říjnu roku 1931. V důsledku devalvaci libry byly české produkty drahé a export začal stagnovat.⁹⁷ Tato schůze byla poslední před parlamentními prázdninami.⁹⁸

V říjnu roku 1931 vystoupil předseda vlády František Udržal na 142. schůzi poslanecké sněmovny s projevem o hospodářské krizi a jejím řešení.⁹⁹ Projev začal oceněním svých předchůdců, kteří po světové válce dokázali stabilizovat Československo a díky nim nevypukla hospodářská a finanční krize.¹⁰⁰ Tvrzení předsedy vlády neodpovídalo skutečnosti. Po první světové válce se Československo ocitlo v krizi, která trvala až do roku 1922.¹⁰¹ Vypořádalo se však s touto krizí lépe než sousední Německo a především Rakousko.¹⁰² Ve druhé polovině projevu se zaměřil na krizi, s kterou se Československo potýkalo již dva

⁹⁴ Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 141. schůze.

⁹⁵ Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 141. schůze.

⁹⁶ Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 141. schůze.

⁹⁷ Srov. Václav Průcha – Rudolf Olšovský, *Stručný hospodářský vývoj Československa do roku 1955*, Praha 1969, s. 218, V. Lacina, *Velká hospodářská krize*, s. 71, J. Rákosník, *Kapitalismus na kolenou*, s. 155–156, R. Olšovský, *Světový obchod a Československo*, s. 46–47.

⁹⁸ Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 142. schůze.

⁹⁹ Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 142. schůze.

¹⁰⁰ Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 142. schůze.

¹⁰¹ Srov. Zdeněk Kárník, *České země v éře První republiky (1918–1938)*, Díl první: *Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918–1929)*, Praha 2000, s. 194–220, Eduard Kubů – Jaroslav Pátek a kol., *Mýtus a realita hospodářské vyspělosti Československa mezi světovými válkami*, Praha 2000, s. 275–279.

¹⁰² Srov. Alexandr Ort, *Evropa 20. století*, Plzeň 2004, s. 48–51. Radko Břach, *Československo a Evropa v polovině dvacátých let*, Praha 1996, s. 178–181.

roky a jejímž hlavním průvodním jevem byla vysoká nezaměstnanost. Řešení spatřoval ve vytváření nových pracovních míst a programů pro nezaměstnané. Opakovaně poukazoval na fakt, že Československo na tom není tak špatně jako jiné země. Druhým dechem ale dodal, že se nesmí polevit v dobře odváděné práci.¹⁰³ Jeho projev byl po celou dobu přerušován komunistickými poslanci. Debata o projevu předsedy vlády trvala další dvě schůze. Poslanci, kteří se stavěli k projevu kriticky, patřili k radikálům. Poslanci z německých nacionálních stran a v tomto případě i poslancům z Německé křesťansko-sociální strany lidové se nejvíce protivila slova předseda vlády na téma světové války. Všichni poslanci z německých nacionálních stran ve svém projevu zmínili, že vláda bude ráda využívat výmluvu světové války pro zakrytí své neschopnosti, než aby přiznala, že selhala.¹⁰⁴

Komunistický poslanec Zápotocký ve svém projevu kritizoval gentský systém, který je neadekvátní, a proto by se měl změnit. Neadekvátnost gentského systému spatřuje Zápotocký v tom, že na podporu v nezaměstnanosti dosáhne pouze zlomek lidí a ostatní nedostanou nic.¹⁰⁵ Upozornil, že komunisté již několikrát podali návrh, jak zefektivnit podporu v nezaměstnanosti, ale vláda je nikdy nevyslyšela. Nejvýřečnější byl ovšem komunistický poslanec na téma uskromnění poslanců, o němž se Udržal ve svém projevu zmínil. Poukazoval na rozdíly mezi dělníky a poslanci a vyzýval vládní činitele, aby si zkusili žít na chvíli jako dělnická třída.¹⁰⁶ Slovo krize zaznělo v prakticky každém projevu, ať už se jednalo o koaliční nebo opoziční poslance. Kritici vládní politiky jej často využívali k vlastnímu politickému prospěchu nebo k zesměšnění vlády.

¹⁰³ Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 142. schůze.

¹⁰⁴ Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 143. schůze.

¹⁰⁵ Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 143. schůze.

¹⁰⁶ Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 143. schůze.

Na stejné schůzi, na níž přednesl projev předseda vlády, vystoupil ministr financí s návrhem rozpočtu pro rok 1932.¹⁰⁷ Ministra financí Karla Engliša nahradil v březnu 1931 Karel Trapl, který v ministerském křesle seděl až do roku 1936.¹⁰⁸ Karel Engliš abdikoval na post ministra financí poté, co se mu nepovedlo prosadit devalvaci koruny.¹⁰⁹ Karel Trapl ve svém projevu poděkoval Karlu Englišovi za výbornou práci při sestavování rozpočtu v předchozích letech. Po poděkování a obdivu, že dokázalo Československo hospodařit po dobu dvou let krize s „téměř“ vyrovnaným rozpočtem, přešel k projednávání rozpočtu na rok 1932. Uvedl, že již nebude možné sestavit vyrovnaný rozpočet, a tudíž se bude hospodařit se ztrátou. Ministr financí vyzval k revizi hospodářství a vytyčení jasného programu, jak dál postupovat. Konkrétně chtěl omezit státní investice do hospodářství a uskromnit, jak sám řekl, předimenzované hospodářství. Karel Trapl plánoval podrobit revizi veřejnou správu, ve které chtěl ušetřit výdaje pro následující roky.¹¹⁰ Hovořil rovněž obecně o hospodářské krizi, ale nijak nezmínil krizi průmyslu, která v této době nabírala na síle. Debata na téma rozpočtu pro rok 1932 trvala po dobu devíti schůzí.¹¹¹ Slovo krize však v ní ve srovnání s rokem 1931 zaznívalo minimálně a byla mnohem kratší. Samozřejmě se i v této debatě objevují komentáře, které mají zesměšnit a popřípadě i urazit vládu, ale je jich poskromnu.

Začátkem roku 1932 poslanecká sněmovna Národního projednávala návrh zákona, kterým se ministr financí zmocňoval k úvěrním operacím až do výše jedné miliardy korun.¹¹² Debata byla velice živá. Poslanci za KSČ a DNP využili projednávání tohoto zákona, jak k zesměšnění bývalého ministra financí Karla

¹⁰⁷ Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 142. schůze.

¹⁰⁸ A. Doležalová, *Rašín, Engliš a ti druzí*, s. 158–159.

¹⁰⁹ Srov. J. Harna, *Krize evropské demokracie*, s. 118. Jakub Rákosník – Matěj Spurný – Jiří Štaif, *Milníky moderních českých dějin: krize konsenzu a legitimacy v letech 1848–1989*, Praha 2018, s. 148.

¹¹⁰ Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 142. schůze.

¹¹¹ Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 145–154. schůze.

¹¹² Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 165. schůze.

Engliše, tak k zesměšňování ministra zahraničí Edvarda Beneše.¹¹³ Konkrétně poslanec Keibl¹¹⁴ obviňoval Karla Engliše, že si nechtěl peníze půjčit od cizích mocností¹¹⁵, ale jeho nástupce přišel k „rozumu“ a peníze si půjčil. Poslanci z KSČ ve svých projevech slovně napadli poslance Stříbrného a vládu. Obviňovali je, že vláda chce využít peníze, které byly zpronevěřeny poslancem Stříbrným. Jako záminka jim posloužil fakt, že v návrhu není jasně určeno, odkud se peníze vezmou.¹¹⁶ Zde je nutno podotknout, že poslanec Stříbrný čelil obvinění za zpronevěru peněz už od roku 1931, ale nebyla mu prokázána vina.¹¹⁷ Kritika Edvarda Beneše se nesla ve dvou rovinách. První byla od oponentů projednávaného zákona. Zde všichni bez rozdílu zesměšňovali ministra zahraničí za jeho tvrzení, že krize ustupuje, a je tomu naopak.¹¹⁸ V druhé rovině se mířila kritika na Edvarda Beneše z úst Jiřího Stříbrného. Ten obvinil Edvarda Beneše, že může za vykonstruovaný proces, v němž byl souzen za zpronevěru státních peněz.¹¹⁹ V takto vyhocené atmosféře padalo často slovo krize. Ve svém projevu ho používali všichni politici, aby dodali váhu svému projevu, popřípadě aby dokázali, že vše se děje vinou krize. Projednávaný zákon byl důležitý také z hlediska udělení pravomocí pro vládu. Jednalo se totiž o jeden z prvních zmocňovacích zákonů. Zákon byl přijat na stejné schůzi ve druhém čtení.¹²⁰

Na 170. schůzi poslanecké sněmovny Národního shromáždění se projednávala novelizace bankovního zákona z roku 1924. Tento zákon se projednával do 172. schůze, kde byl posléze přijat ve druhém čtení.¹²¹ Zákon zvyšoval výši státních příspěvků peněžním ústavům, což vedlo k jejich stabilizaci.

¹¹³ Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 165. schůze.

¹¹⁴ Poslanec za Německou nacionální stranu

¹¹⁵ V tomto případě Rakouska a Německa

¹¹⁶ Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 165. schůze.

¹¹⁷ Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 165. schůze.

¹¹⁸ Libor Vykoupil, *Jiří Stříbrný: portrét politika*, Brno 2003, s. 178.

¹¹⁹ Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 165. schůze.

¹²⁰ Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 165. schůze.

¹²¹ Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 170–172. schůze.

Zároveň byla zvýšena kontrola peněžních ústavů a zpřísněny podmínky bankovních obchodů.¹²² Vláda také dostala možnost upravovat úrokovou míru, tuto možnost ale příliš nevyužívala,¹²³ přestože již po krachu německých velkobank obdržela řadu žádostí, aby zasáhla proti bankám, které neúměrně zvyšovaly úrokovou sazbu. Vláda tyto žádosti podpořila, ale fakticky nic neudělala, ačkoliv k tomu měla potřebné prostředky. Pokles úrokové míry se projevil až v roce 1933, kdy si snížení úrokové sazby samy odsouhlasily peněžní ústavy.¹²⁴ Tento zákon zajistil, aby nedošlo k rozpadu peněžní soustavy a bankrotu peněžních ústavů.¹²⁵ K zákonu se vyjádřilo hned několik poslanců. Radikální němečtí poslanci, konkrétně poslanec Jung využil projevu k obhajování radikálních skupin v pohraničí, které byly rozpuštěny.¹²⁶ Poslanec Schollich napadl ministra zahraničí za jeho postoj k Němcům, konkrétně, že raději hájí zájmy Francie než německých spoluobčanů.¹²⁷ Poslanec Kalaš dokonce vystoupil proti své straně,¹²⁸ ačkoliv v debatě byl označen jak politik, který měl hovořit ve prospěch projednávaného zákona. Na základě kritiky poslance Kalaše se pozměnil zákon v otázce úrokové sazby.¹²⁹ Komunističtí poslanci byli opět proti navrhovanému zákonu a vystoupení využívali k obhajování stávek a ke své vlastní propagaci.¹³⁰ Slovo krize při projednávání tohoto zákona zaznělo nejméně od jejího počátku z roku 1929. Ne, že by někteří poslanci toto slovo neužívali více, než je třeba, ale u radikálních politiků byl patrný mírný odklon od přehnaného používání slova krize, než tomu bylo doposud.

¹²² Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 170. schůze.

¹²³ V. Lacina, *Státní hospodářská politika v ekonomickém vývoji první ČSR*, s. 42.

¹²⁴ V. Lacina, *Státní hospodářská politika v ekonomickém vývoji první ČSR*, s. 42.

¹²⁵ V. Lacina, *Státní hospodářská politika v ekonomickém vývoji první ČSR*, s. 42–43.

¹²⁶ Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 170. schůze.

¹²⁷ Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 171. schůze.

¹²⁸ Poslanec za agrární stranu.

¹²⁹ Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 172. schůze.

¹³⁰ Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 170. schůze.

V březnu roku 1932 na 177. schůzi poslanci opět projednávali zákon o dani z přepychu a obratu.¹³¹ Zákon přednesli poslanci i přes značný odpor většiny kolegů, kteří se domáhali zrušení projednávaného zákona. Zákon měl být novelizován o přírážku k dani z obratu. Poslanci chtěli zrovnoprávnit daňové podmínky pro domácí podnikatele a podnikatele ze zahraničí. Poslanci, kteří přednesli návrh tohoto zákona, o něm hovořili jako o nutném zákonu, aby státní pokladna dosáhla vytyčených zisků, které přednesl ministr financí ve svém návrhu rozpočtu pro rok 1932.¹³² Na obhajobu zákona k řečnickému pultu nepřišel hovořit ani jeden poslanec. Naopak proti se postavili poslanci z německých nacionálních stran a německé DCSVP, poslanci za KSČ, poslanci ze Zemské křesťansko-socialistické strany a poslanec z Československé živnostensko-obchodnické strany středostavovské.¹³³ Němečtí poslanci z DNSAP a DNP především využívali slovo krize, když poukazovali na bídu obyvatelstva v pohraničí a nadále rostoucí nezaměstnanost. Vyzývali vládu, aby přestala zatěžovat obyvatelstvo dani z obratu, protože už tak mají lidé problém vyjít s penězi. Poslanci za KSČ využili pojem krize, aby poukázali na Mosteckou stávkou, která skončila přibližně týden před tímto jednáním.¹³⁴ Na příkladu Mostecké stávkou dokazovali poslancům, že zatížení obyvatelstva dalšími daněmi bude vést k dalším protestům a nepokojům. Ani jeden komunistický poslanec nic nenamítal na téma přírážek pro zahraniční podnikatele. Ačkoliv nikdo nevystoupil na obhajobu zákona, byl zákon nakonec přijat v prvním čtení.¹³⁵

Pokud politici projednávali jakoukoliv daň, která se měla nově zavést, popřípadě prodloužit její platnost, vždy to vyvolalo vášnivou debatu. Jednalo se například o přechodné přírážce k dani důchodové a k dani z tantiém nebo o

¹³¹ Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 177. schůze.

¹³² Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 177. schůze.

¹³³ Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 177. schůze.

¹³⁴ Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 177. schůze.

¹³⁵ Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 178. schůze.

návrhu zákona o spotřební dani z droždí.¹³⁶ Tyto debaty byly dost často bouřlivé a slovo krize se objevovalo především v souvislosti se zatížením obyvatelstva daněmi. Nejčastěji v debatách figurovali radikální němečtí poslanci, kteří již v roce 1932 začali vyhraňovat ostře proti československé vládě, kterou kritizovali jednak za nedostatečnou pomoc průmyslu v pohraničí a jednak za tvrdý postup proti radikálním nacionalistickým organizacím.¹³⁷ Komunističtí poslanci byli již od počátku Udržalovy vlády hluční a často přerušovali projevy poslanců konkurenčních stran. Nejvíce se zaměřili na předsedu vlády, zatímco při projevech německých nacionalistů byli klidní a zřídka kdy přerušili jejich projev. Poslanci za KSČ se nejčastěji oháněli krizí, když chtěli poukázat na vzestup počtu nezaměstnaných a jejich následnou radikalizaci. Mostecké stávky využili k zvýšení své popularity.¹³⁸ Jelikož vláda byla sestavena ze široké koalice, nevidíme zde mnoho debat, kde by koaliční strany vystupovaly proti vládním návrhům.

Vláda po přechodném zmírnění krize na jaře roku 1931 čelila od léta dosud největším hospodářským a sociálním otřesům od propuknutí krize v roce 1929.¹³⁹ Pro nezaměstnané bez nároku na podporu zřídila stravovací akce s cílem umožnit jim nakoupit základní potraviny. Prodloužila rovněž zákon o bytové péči. Tato opatření však nemohla zastavit rostoucí chudobu.¹⁴⁰ Oproti původně jasným vizím ministra financí Karla Engliše, který chtěl devalvovat měnu, aby československé výrobky byly v zahraničí konkurenceschopné, Karel Trapl přednesl pouze obecnou vizi řešení krize, ale konkrétní řešení vyjma zákona, kterým se ministr financí zmocňoval k úvěrním operacím až do výše jedné miliardy korun, nenavrhl.¹⁴¹ Rozdíl je také patrný v počtu podaných návrhů. Na 100. schůzi 3. února 1931 předseda vlády chválil práci svých ministrů, kteří

¹³⁶ Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 199. schůze.

¹³⁷ Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 170–199. schůze.

¹³⁸ J. Rákosník, *Odvrácená tvář meziválečné prosperity*, s. 255–256.

¹³⁹ Srov. M. Sekanina, *Kdy nám bylo nejhůře?*, s. 34, J. Harna, *Krize evropské demokracie*, s. 112.

¹⁴⁰ Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 196. schůze.

¹⁴¹ Srov. A. Doležalová, *Rašín, Engliš a ti druzí*, s. 158–159. Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 165. schůze.

podali od ledna 1930 do ledna 1931 k projednání 89 návrhů, které byly hospodářské povahy.¹⁴² V období od února 1931 do října 1932 bylo podaných návrhů podstatně méně. Od léta 1931 panovala patrná skepse k liberálnímu pojetí hospodářské politiky. Veřejnost a vlivné podnikatelské kruhy žádaly vládu, aby čelila krizi různými státními zásahy.¹⁴³ Za vzor jim sloužilo sousední Německo, kde nouzové zákony pomohly vládám kancléřů F. Papena a K. Schleichera.¹⁴⁴ Pro státní zásahy byli především zemědělci a průmysloví podnikatelé odkázáni na vývoz. Zdrženlivě se proti státním zásahům stavěli představitelé Živnobanky.¹⁴⁵ Kritika se však snášela pouze na předsedu vlády, nikoli na vládu jako celek. Na předsedu vlády tlačili jak koaliční partneři, tak obzvláště radikální pravicoví poslanci uvnitř jeho vlastní strany,¹⁴⁶ konkrétně Rudolf Beran a František Staněk.¹⁴⁷ Předseda vlády nebyl na tento nápor připraven, a tak podal v říjnu 1932 demisi.¹⁴⁸

Abdikace Františka Udržala přišla na jednom z vrcholů hospodářské krize v Československu. Pro Udržalovu vládu byly charakteristické zásahy v oblasti zemědělství a řešení hospodářských problémů bez jasné vize do budoucna. Slovo krize se z poslanecké sněmovny pomalu vytrácelo, nebylo tolik prezentováno, jako tomu bylo v předchozích letech. Naopak můžeme pozorovat radikalizaci německých poslanců a taktéž větší troufalost komunistických poslanců při jednáních sněmovny, která se projevovala verbálními útoky vůči ministerským předsedům.

¹⁴² Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 100. schůze.

¹⁴³ V. Lacina, *Státní hospodářská politika v ekonomickém vývoji první ČSR*, s. 37.

¹⁴⁴ V. Lacina, *Státní hospodářská politika v ekonomickém vývoji první ČSR*, s. 37.

¹⁴⁵ Srov. V. Lacina, *Velká hospodářská krize*, s. 130, V. Lacina, *Státní hospodářská politika v ekonomickém vývoji první ČSR*, s. 37.

¹⁴⁶ Srov. M. Sekanina, *Kdy nám bylo nejhůře?*, s. 59, Tomáš Pasák, *K politickému pozadí krize vlády Františka Udržala roku 1932*, *Československý časopis historický* 11, 1963, s. 165–192.

¹⁴⁷ T. Pasák, *K politickému pozadí krize vlády Františka Udržala*, *ČČH* 11, 1963, s. 178–179.

¹⁴⁸ Srov. Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 211. schůze. V. Lacina, *Státní hospodářská politika v ekonomickém vývoji první ČSR*, s. 37. M. Sekanina, *Kdy nám bylo nejhůře?*, s. 59, J. Rákosník, *Sociální stát v Československu*, s. 103. Jaroslav Pánek – Josef Harna a kol., *Dějiny českých zemí*, Praha 2008, s. 329, J. Harna, *Krize evropské demokracie*, s. 119.

3. Třetí kapitola

Prezident Masaryk jmenoval předsedou vlády Jana Malypetra¹⁴⁹ 2. října 1932.¹⁵⁰ Literatura se rozchází v tvrzení, zda se při jmenování nového předsedy vlády jednalo o snadná jednání nebo naopak složitá.¹⁵¹ Prezident Masaryk údajně zvažoval jmenování úřednické vlády, které by dal až „diktátorské“ pravomoci při rozhodování v hospodářské oblasti. Jako ministra financí chtěl jmenovat vrchního ředitele Živnobanky Jaroslava Preisse.¹⁵² Tato myšlenka vzala rychle za své, protože se na odpor postavila řada politických stran v čele s agrární stranou, která se obávala ztráty vlivu.¹⁵³ Nová Malypetrova vláda byla téměř identická s Udržalovou. Z Udržalovy vlády přešlo do Malypetrovy vlády 12 ministerských předsedů, z nichž si 10 ponechalo své předešlé resorty.¹⁵⁴ Agrární strana posílila pozice ve vládě. Jan Malypetr převzal resort v době, kdy se krize blížila svému vrcholu.¹⁵⁵

Na 211. schůzi Poslanecké sněmovny Národního shromáždění z 3. listopadu 1932 zazněl projev nového předsedy vlády Jana Malypetra.¹⁵⁶ Téměř celé prohlášení se týkalo hospodářské krize. Pokud porovnáme prohlášení Františka Udržala a Jana Malypetra, tak u Malypetra je patrný razantnější přístup k řešení hospodářské krize a k oponentům vládní koalice.¹⁵⁷ Projevil se především v momentech, kdy jeho projev přerušovali komunističtí poslanci. Malypetr se nenechal vyrušovat a pokračoval dál ve svém projevu, dokud hluk nepřesáhl

¹⁴⁹ Poslanec za agrární stranu.

¹⁵⁰ J. Harna, *Krize evropské demokracie*, s. 119.

¹⁵¹ Srov. J. Harna, *Krize evropské demokracie*, s. 119, M. Sekanina, *Kdy nám bylo nejhůře?*, s. 59, V. Lacina, *Státní hospodářská politika v ekonomickém vývoji první ČSR*, s. 37.

¹⁵² V. Lacina, *Státní hospodářská politika v ekonomickém vývoji první ČSR*, s. 37.

¹⁵³ V. Lacina, *Státní hospodářská politika v ekonomickém vývoji první ČSR*, s. 37.

¹⁵⁴ M. Sekanina, *Kdy nám bylo nejhůře?*, s. 59.

¹⁵⁵ J. Harna, *Krize evropské demokracie*, s. 119.

¹⁵⁶ Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 211. schůze.

¹⁵⁷ Srov. Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 100. schůze. Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 142. schůze. Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 211. schůze.

nesitelnou mez. Poté zakročil předsedající schůzi a vyžádal si klid.¹⁵⁸ Předseda vlády plánoval čelit krizi snížením počtu státních zaměstnanců a zaměstnanců ve státních podnicích a předložit co nejdříve k projednání návrh rozpočtu na rok 1933. V návrhu rozpočtu pro rok 1933 měla být reflektována snaha o udržení pevné a stálé měny. Malypetr v tom spatřoval cestu k obnovení finančních trhů a současně i z krize.¹⁵⁹ Plánoval také zlevnit úvěry pro podnikatele. Od zlevněných úvěrů si sliboval zvýšení zájmu o podnikatelskou činnost, která by vedla ke snížení nezaměstnanosti a řešení dalších sociálních problémů.¹⁶⁰ V závěru svého projevu apeloval na poslance a na senátory, aby našli společnou řeč a pomohli vládě v této těžké době s řešením krize.¹⁶¹ Proti prohlášení předsedy vlády se vymezila řada poslanců. Mezi nimi byli opět poslanci za KSČ a další opoziční strany. Géza Szüllő z Zemské křesťansko-socialistické strany¹⁶² se vysmíval nové vládě a především ministru zahraničí Edvardu Benešovi, který v předešlém roce tvrdil, že je krize v Československu na ústupu, a nyní dle Szüllö je u nás krize nejhorší ze všech sousedních zemí.¹⁶³ Hans Knirsch z DNSAP¹⁶⁴ kritizoval vládu a rovněž prezidenta, že nejmenoval novou vládu, ale dal jen možnost vládnout předchozí vládě.¹⁶⁵ Byl to odkaz na neobměněná ministerská křesla. Ivan Kurťak z Autonomního zemědělského sojuzu, zase prohlašoval, že vláda vůbec nemyslí na zájmy Podkarpatské Rusi a volal po odtržení Podkarpatské Rusi od Československa.¹⁶⁶ Andrej Hlinka z Hlinkovy slovenské ľudové strany se

¹⁵⁸ Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 211. schůze.

¹⁵⁹ Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 211. schůze.

¹⁶⁰ Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 211. schůze.

¹⁶¹ Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 211. schůze.

¹⁶² Jednalo se o nejsilnější politickou stranu maďarské národnostní menšiny v ČSR.

¹⁶³ Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 213. schůze.

¹⁶⁴ Německá národně socialistická strana dělnická.

¹⁶⁵ Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 213. schůze.

¹⁶⁶ Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 213. schůze.

dožadoval, aby vláda se věnovala rovněž krizi na území Slovenska a nezaměřovala se pouze na Čechy Moravu a Slezsko. Připomněl, že Češi a Slováci jsou jeden národ, a tak by ministři dle toho měli jednat.¹⁶⁷ Poslanci, kteří hodnotili kladně prohlášení předsedy vlády, byli koaličními partnery vlády. Ovšem ani koaliční partneři neopomněli zmínit, že předchozí vládu o něco požádali nebo přišli s návrhem zákona a minulá vláda jim nevyšla vstříc. Například poslanec Adolf Pohl z DSAP¹⁶⁸ poukázal na nevyslyšené výzvy jeho strany, která nabádala vytvořit vyrovnaný státní rozpočet a chtěla se vyvarovat utrácení státních rezerv.¹⁶⁹ Slovo krize hojně rezonovalo jak v samotném projevu předsedy vlády, tak v debatě poslanců, více než v přecházejícím roce. Opozice využívala ekonomickou krizi s cílem získat politický profit.

Prohlášení předsedy vlády o úsporách ve státní správě nabylo záhy konkrétních obrysů. Jedním z prvních zákonů, který měl pomoci vyrovnanému státnímu rozpočtu, byl zákon o zastavení účinnosti zákona o vánočním příspěvku státním zaměstnancům a učitelům.¹⁷⁰ Návrh zákona vzbudil negativní ohlas dokonce i u koaličních partnerů z Německé křesťansko sociální strany lidové. K řečnickému pultu nepřistoupil jediný poslanec, který by návrh obhájil. Proti byli poslanci za DNSAP a KSC. ¹⁷¹ Všem bez rozdílu stranické příslušnosti vadilo, že bude vláda sahat na peníze státním zaměstnancům, kteří již tak nejsou v dobré finanční situaci.¹⁷² Vláda měla ovšem velkou podporu od většiny koaličních partnerů, a tak bez problémů tento zákon prosadila již v prvním čtení. Další zákon se zaměřil na prodloužení zpoplatnění žádostí podaných na

¹⁶⁷ Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 213. schůze.

¹⁶⁸ Německá sociálně demokratická strana dělnická v ČSR.

¹⁶⁹ Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 214. schůze.

¹⁷⁰ Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 221. schůze.

¹⁷¹ Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 221. schůze.

¹⁷² Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 221. schůze.

úřadech.¹⁷³ Proti návrhu zákona se ohradili pouze komunisté. Kritizovali, že by měla být zpoplatněna služba, kterou občané musí dle zákona využívat. Proto podali pozměňovací návrh, který měl ušetřit finance nejchudší části obyvatelstva tím, že by za podané žádosti neplatila. Pozměňovací návrh byl zamítnut a zákon přijatý již v prvním čtení.¹⁷⁴ Na stejné schůzi se projednával také návrh zákona o dalším poskytování poplatkových úlev při splnutí nebo při přeměně právního útvaru podniků.¹⁷⁵ Tento zákon opět reflektoval snahu předsedy vlády, který ve vládním prohlášení avizoval zlepšit podmínky pro podnikatele. Proti zákonu se vymezili pouze poslanci za KSČ. Komunistům vadilo, že z tohoto zákona budou těžit velké firmy a osočili vládu, že se snaží hájit zájmy kapitalistů.¹⁷⁶ Tuto debatu komunisté využili k opětovnému útoku na vládu, která prosadila ve sněmovně zrušení vánočních příspěvků pro státní zaměstnance. Při projednávání této trojice zákonů poslanci operují pojmem krize k obhájení svých návrhů nebo naopak, když požadují zamítnutí projednávaného zákona.

Ke konci roku 1932 bylo opět projednáváno prodloužení placení daně z obratu a daň z přepychu.¹⁷⁷ Zákon měl projít novelizací stejně, jako tomu bylo na začátku roku 1932. Novela se týkala zrušení 2% osvobození od daně pro podnikatele, jejichž celkový obrat nepřesahuje 150 tisíc korun.¹⁷⁸ Zákon nevyvolal tentokrát tak bouřlivou debatu, jako tomu bylo v předcházejících letech. Do debaty se zapojili pouze poslanci z německých stran.¹⁷⁹ Proti se stavěli Othmar Kallina,¹⁸⁰ Alois Stenzl¹⁸¹ a Alois Kunz,¹⁸² pro zákon se vyslovil jediný

¹⁷³ Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 222. schůze.

¹⁷⁴ Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 222. schůze.

¹⁷⁵ Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 222. schůze.

¹⁷⁶ Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 222. schůze.

¹⁷⁷ Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 235. schůze.

¹⁷⁸ Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 235. schůze.

¹⁷⁹ Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 235. schůze.

¹⁸⁰ Poslanec za DNP.

poslanec a to Leo Schubert.¹⁸³ Proti vládě se znovu postavil její koaliční partner Německá křesťansko sociální strana lidová, naopak poslanci za Německou národně socialistickou stranu dělnickou byli pro zákon. Všichni poslanci, kteří hlasovali proti zákonu, jednomyslně namítali, že již předchozí vláda v roce 1930 tvrdila, že se jedná o přechodné daně. Přechodná doba ovšem trvá už nějak dlouho.¹⁸⁴ Nicméně zákon byl novelizovaný a přijatý ve druhém čtení na následující schůzi.¹⁸⁵

Rozpočet na rok 1933 byl předložený poslanecké sněmovně teprve v půli prosince 1932.¹⁸⁶ Z toho důvodu přijatý před započítáním roku 1933.¹⁸⁷ Podobně tomu bylo v roce 1929, kdy se také sestavovala nová vláda, a rozpočet byl schválený se zpožděním. Po dobu neschváleného státního rozpočtu byl uzákoněný přechodný zákon o vedení státního hospodářství.¹⁸⁸ Při jeho projednávání poslanci často srovnávali složení současné vlády s minulou. Poukazovali, že je prakticky shodné, což označovali za politickou krizi.¹⁸⁹

Návrh rozpočtu obsahoval starší záměr ministra financí Trapla podpořit ekonomiku omezením státních výdajů a revizí státní správy, konkrétně snížením platů státním úředníkům. Zvýšení výdajů byl ochotný připustit pouze v sekci péče o nezaměstnané.¹⁹⁰ Jednání o rozpočtu byla mnohem klidnější, než tomu bylo v minulých letech. Pokud porovnáme dobu, po kterou se tento návrh

¹⁸¹ Poslanec za Německou živnostenskou stranu.

¹⁸² Poslanec za DCSVP.

¹⁸³ Poslanec za DNSAP.

¹⁸⁴ Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 235. schůze.

¹⁸⁵ Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 236. schůze.

¹⁸⁶ Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 227. schůze.

¹⁸⁷ Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 234. schůze.

¹⁸⁸ Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 234. schůze.

¹⁸⁹ Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 234. schůze

¹⁹⁰ Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 227. schůze.

projednával, byla značně kratší než v předchozích letech.¹⁹¹ Podílelo se na tom zkrácení doby, po kterou se poslanci mohli k návrhu vyjádřit. Poslanci ve svých projevech nezpochybňovali, že je třeba krizi čelit razantními opatřeními, odmítali však snahu přednášet náklady na občany.¹⁹² Rozpočet pro rok 1933 byl přijatý 7. února 1933, tedy týden od začátku jeho projednávání.¹⁹³

V období od února do května se v poslanecké sněmovně projednávalo prodloužení zákona o bytové péči.¹⁹⁴ Zákon nedoznal oproti minulým projednáváním žádných větších úprav. Poslanci, kteří hlasovali proti této předloze,¹⁹⁵ kritizovali vládu za to, že nenavrhl nové znění zákona, který by řešil aktuální bytovou krizi a krizi finanční.¹⁹⁶ Poslanci ve zmiňovaném období také projednávali snížení úrokové sazby, jak se zavázal ve svém prohlášení předseda vlády. Tento zákon byl přijat bez problémů a dokonce nikdo nešel k řečnickému pultu, aby vystoupil proti této předloze.¹⁹⁷ Vášnivější debatu než nově schvalované zákony nebo daně v tomto období vyvolal proslov ministra zahraničí Edvarda Beneše pronesený 25. dubna 1933, který se týkal politické a hospodářské krize ve světě.¹⁹⁸ Hospodářskou krizi označil za počátek mezinárodní krize a politické krize ve všech zemích světa. Upozornil, že se může schylovat k další válce; za příklad označil radikalizaci Itálie a Německa.¹⁹⁹ Po Benešově projevu se strhla bouřlivá debata. Ti, kteří kritizují obsah prohlášení ministra zahraničí,

¹⁹¹ Srov. Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 241. schůze. Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 145. schůze.

¹⁹² Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 235. schůze.

¹⁹³ Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 246. schůze.

¹⁹⁴ Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 262. schůze.

¹⁹⁵ Proti byli poslanci z KSC, HSLS a Německé demokratické svobodomyšlné strany.

¹⁹⁶ Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 262. schůze.

¹⁹⁷ Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 257. schůze.

¹⁹⁸ Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 263. schůze.

¹⁹⁹ Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 263. schůze.

obviňují Beneše, že nebere v potaz přání všech národností v Československu.²⁰⁰ Ti, kteří jsou pro, naopak obviňují německy mluvící politiky, že by měli cítit poslušnost vůči Československu.²⁰¹ V této debatě je patrná velká rozštěpenost politického spektra v Československu. Do debaty se zapojili také rusínští politici, kteří nechtějí mít nic společného s Benešovou zahraniční politikou a požadují autonomii.²⁰²

V květnu a červnu se začal projednávat jeden z nejzásadnějších zákonů od počátku hospodářské krize. Jednalo se o zmocňovací zákon, jehož předlohu přednesli poslanci za agrární stranu v poslanecké sněmovně 8. června 1933.²⁰³ Přijetí zmocňovacího zákona parlamentem bylo jedním z cílů, který si vytyčil Jan Malypetr, když se dostal do čela agrární strany.²⁰⁴ Zmocňovací zákon si přál i Malypetrův předchůdce Udržal, ten ovšem nezískal souhlas koaličních partnerů.²⁰⁵ Návrh zákona byl připraven dokonce o měsíc dřív, než se začal projednávat ve sněmovně. Původní návrh však měl podporu pouze německých agrárníků a národních socialistů.²⁰⁶ Po jednání s koaličními partnery dospěla vláda ke shodě. Zmocňovací zákon umožnil vládě rozhodovat mimo jiné o hospodářské politice s výjimkou měnové politiky.²⁰⁷ Návrh v Poslanecké sněmovně vyvolal bouřlivou reakci. Dokonce se nenašel jediný poslanec, který by obhajoval zákonu k řečnickému pultu. Všichni poslanci, kteří byli proti, se obávali, že zde vznikne diktatura.²⁰⁸ Proti byli poslanci všech národností. Za českou národnost byli proti komunisté. Za německou národnost se stavěli na odpor Německá křesťansko-sociální strana lidová, Německá národně socialistická strana dělnická a Německá

²⁰⁰ Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 265. schůze.

²⁰¹ Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 265. schůze.

²⁰² Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 266. schůze.

²⁰³ Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 282. schůze.

²⁰⁴ J. Harna, *Krize evropské demokracie*, s. 120–122.

²⁰⁵ J. Harna, *Krize evropské demokracie*, s. 121.

²⁰⁶ V. Lacina, *Státní hospodářská politika v ekonomickém vývoji první ČSR*, s. 38.

²⁰⁷ V. Lacina, *Státní hospodářská politika v ekonomickém vývoji první ČSR*, s. 38–39.

²⁰⁸ Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 282. schůze.

strana národní. Za všechny zmíněné německé strany přečetl dopis poslanec Felix Luscha.²⁰⁹ Slovenští poslanci ze Slovenské národní strany a maďarští poslanci ze Zemské křesťansko-socialistické strany se taktéž stavěli proti.²¹⁰ Všichni poslanci, kteří byli proti přijetí předlohy, dodávali, že vláda má ve sněmovně většinu, tudíž není třeba tento zákon přijmout.²¹¹ Zákon byl přijat ve druhém čtení.²¹² Původně měl dát pravomoci vládě pouze do 15. listopadu 1933,²¹³ byl však každoročně prodlužován až do června 1937.²¹⁴ Výhodou zvýšených pravomocí bylo, že vláda mohla pružněji reagovat na situaci, soustředila však ve svých rukou značnou moc. Projevily se i negativní stránky tohoto zákona. Agráři díky těmto pravomocím snadněji prosazovali své subjektivní názory na úkor potřeb celé ekonomiky.²¹⁵ Tímto zákonem Československo přiblížilo k politice totalitních států, kde vláda byla nositelem hlavním nositelem moci ve státě.

Ihned po přijetí zmocňovacího zákona byla v létě v poslanecké sněmovně přijata série zákonů, které umožňovaly legislativně zakročit vůči radikálním organizacím²¹⁶. Jednalo se o novelizaci zákona o ochraně republiky z roku 1923, zákon o tisku a zákon o mimořádných opatřeních.²¹⁷ Zákon na ochranu republiky umožňoval stíhání státních zaměstnanců za protistátní činnost, zákon o tisku umožňoval zastavení vydávání periodického tisku a zákon o mimořádných opatření se vztahoval na případné ohrožení celistvosti státu, ústavy, státní formy a veřejného pořádku.²¹⁸ Tyto zákony vyvolaly v Poslanecké sněmovně bouřlivou debatu a stavěly se proti nim opoziční strany, především německé a maďarská

²⁰⁹ Poslanec za Německo křesťansko sociální stranu lidovou.

²¹⁰ Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 282. schůze.

²¹¹ Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 282. schůze.

²¹² Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 282. schůze.

²¹³ M. Sekanina, *Kdy nám bylo nejhůře?*, s. 60.

²¹⁴ V. Lacina, *Státní hospodářská politika v ekonomickém vývoji první ČSR*, s. 38–39.

²¹⁵ V. Lacina, *Státní hospodářská politika v ekonomickém vývoji první ČSR*, s. 39.

²¹⁶ Srov. J. Rákosník – M. Spurný – J. Štaif, *Milníky moderních českých dějin*, s. 159, J. Harna, *Krise evropské demokracie*, s. 123.

²¹⁷ Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 285. schůze.

²¹⁸ Srov. Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 283–286. schůze. J. Harna, *Krise evropské demokracie*, s. 123, J. Končelík – P. Večeřa – P. Orság, *Dějiny českých médií 20. století*, s. 32–34.

Zemská křesťansko-socialistická strana.²¹⁹ Poslanci ať za koaliční strany nebo z opozice hovořili o krizi demokracie. Koaliční poslanci zákon hájili jako přechodné opatření, které má pomoci pouze udržet stabilitu v zemi, když v Československu se objevuje hned několik skupin, které chtějí rozvrátit demokratické fungování státu.²²⁰ Opoziční poslanci při projednání všech tří zákonů prohlásili, že vláda chce schválit diktátorské pravomoci. Dokonce poslanec Stern²²¹ označil počinání vlády za krok, který vede k „Hitlerově fašismu.“²²² Všechny tyto tři zákony byly přijaty v rozmezí tří schůzí, konkrétně zákon o tisku a na ochranu republiky byly přijaty na stejné schůzi a zákon o mimořádných opatření o schůzi později.²²³

Poslanci před letní přestávkou projednávali zákon o kartelech a soukromých monopolech, zkráceně kartelový zákon.²²⁴ Návrh kartelového zákona se objevil již v roce 1925, ale nakonec nebyl sněmovnou schválen.²²⁵ Průmyslové podniky nemusely povinně vstoupit do kartelů, avšak kartelové dohody nemohli jednotliví účastníci kartelu libovolně vypovídat. Zákon taktéž uděloval sankce těm, kteří neplnili dohody anebo chtěli z kartelu vystoupit.²²⁶ Cílem kartelů byla regulace trhu, především cen.²²⁷ Nejvíce kartelových dohod nalezneme v hutnictví, strojírenství, energetice a cukrovarství. Tam, kde vznikaly kartelové dohody obtížně, vláda přistoupila k nucené syndikalizaci. Jedním z nejznámějších syndikátů byl obilný a živočišný. Tyto syndikáty vznikly již v roce 1931 respektive 1933.²²⁸ Vláda dokonce v roce 1934 přijala nařízení o obilním

²¹⁹ Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 283–286. schůze.

²²⁰ Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 283–286. schůze.

²²¹ Poslanec za KSČ.

²²² Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 285. schůze.

²²³ Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 285–286. schůze.

²²⁴ Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 291. schůze.

²²⁵ Erwin Paul Hexner, *Kartelové a syndikalizační předpisy československé*, Praha 1936, s. 15–16.

²²⁶ E. P. Hexner, *Kartelové a syndikalizační předpisy československé*, s. 87–103.

²²⁷ E. P. Hexner, *Kartelové a syndikalizační předpisy československé*, s. 15–25.

²²⁸ Srov. V. Lacina, *Státní hospodářská politika v ekonomickém vývoji první ČSR*, s. 44–46, Z. Kárník, *České země v éře První republiky*, s. 74.

monopolu, toto nařízení bylo ale nakonec zátěží pro státní rozpočet.²²⁹ Kartelový zákon kritizovali v poslanecké sněmovně pouze komunisté, ostatní strany se k zákonu vůbec nevyjádřily, pokud nepočítáme agrárníky, kteří zákon chtěli prosadit.²³⁰

V říjnu 1933 se po letní přestávce začal projednávat zákon o zastavování činnosti a o rozpouštění politických stran.²³¹ Tento zákon byl zcela cíleně namířen proti oběma německým nacionálním stranám DNP a DNSAP. DNSAP zažívala od září 1932 krizi. Krize byla zaviněna procesem proti polovojenské organizaci Volkssport.²³² Předseda vlády věděl, že návrh tohoto zákona nebude přijat kladně, a proto se odvolával na požadavky veřejnosti, jejich demokratického citění a na ochranu republiky.²³³ Proti návrhu zákona vystoupili poslanci za DNP, DCV, KSČ, Zemskou křesťansko-socialistickou stranu, Hlinkovu slovenskou ľudovou stranu, ale žádný poslanec za DNSAP.²³⁴ Zpravodaje neustále přerušovali poslanci za KSČ. Poslanec Hlinka argumentoval, že se z Československa stává nedemokratický stát a s nedemokratickým státem nechce být Hlinkova slovenská ľudová strana spojována. Němečtí poslanci taktéž poukazovali na to, že Československo již není demokratickým státem, ale stává se z něj diktatura. Maďarští poslanci konstatovali to samé jako němečtí poslanci, že v Československu zavládla diktatura.²³⁵ Komunisté varovali vládu, že si sama nad sebou vynesla ortel a že nebude dlouho trvat a dělnická třída si vezme svá práva

²²⁹ V. Lacina, *Státní hospodářská politika v ekonomickém vývoji první ČSR*, s. 46.

²³⁰ Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 291. schůze.

²³¹ Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 296. schůze.

²³² Srov. Jan Kuklík - René Petráš, *Minorities and law in Czechoslovakia, 1918-1992*, Praha 2017, s. 150–151, Caitlin Murdock, *Changing Places: Society, Culture, and Territory in the Saxon-Bohemian Borderlands, 1870-1946*, University of Michigan 2010, s. 159–166.

²³³ Srov. Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 296. schůze. J. Harna, *Krize evropské demokracie*, s. 124, Alice Teichova – Herbert Matis – Jaroslav Pátek, *Economic change and the national question in twentieth-century Europe*, New York 2000, s. 263–265.

²³⁴ Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 296. schůze.

²³⁵ Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 296. schůze.

zpět.²³⁶ Politici už nehovoří o hospodářské krizi, ale o krizi demokracie nebo politická krizi, pouze v projevu poslance Kopeckého za KSČ se objeví spojení hospodářská krize v souvislosti se strádáním dělnická třídy, což bude mít za následek revoluci.²³⁷ Zákon byl nicméně přijat na stejné schůzi a to ve druhém čtení.²³⁸ Nedlouho poté co zákon nabyl účinnosti, byly obě německé nacionální strany rozpuštěny. DNP a DNSAP následně přijaly usnesení o svém rozpuštění.²³⁹ Většina politiků z DNP a DNSAP vstoupila do nově založené Sudetoněmecké vlastenecké fronty a v roce 1935 do Sudetoněmecké strany. (SdP)²⁴⁰ Zákon o zastavování činnosti a o rozpouštění politických stran²⁴¹ byl primárně namířen proti radikálním německým stranám a z tohoto důvodu vláda ztratila značnou část opozice. Ve spojitosti s přijatým zmocňovacím zákonem měla vláda volné ruce v prosazování nových zákonů, které měly pomoci hospodářství a ekonomice Československa.

Poslanecká sněmovna dále projednala a schválila prodloužení zákona o dani z přepychu a dani z obratu a návrhu rozpočtu na rok 1934.²⁴² Pokud se zaměříme na debatu o těchto návrzích, tak je podobná ne-li identická s debatami, které se na stejná témata odehrály v minulých letech. Pojem hospodářská krize se využívá častěji, než tomu bylo v předcházejících debatách, ale to je dáno povahou projednávaných zákonů.

Ve sledovaném období můžeme sledovat ustupující tendenci používání pojmu hospodářská krize v debatách poslanců. Naopak se v projevech poslanců

²³⁶ Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 296. schůze.

²³⁷ Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 296. schůze.

²³⁸ Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 296. schůze.

²³⁹ Srov. J. Rákosník – M. Spurný – J. Štaif, *Milníky moderních českých dějin*, s. 159, J. Harna, *Krize evropské demokracie*, s. 124, Z. Kárník, *České země v éře První republiky*, s. 140.

²⁴⁰ Srov. J. Kuklík – R. Petráš, *Minorities and law in Czechoslovakia*, s. 151, J. Harna, *Krize evropské demokracie*, s. 125, C. Murdock, *Changing Places*, s. 177–179.

²⁴¹ Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 296. schůze.

²⁴² Společná česko-slovenská digitální knihovna, NS ČSR 1920–1939, PS III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 297–308. schůze.

začíná mnohem více objevovat krize demokracie nebo krize politická. Důvodem byly vzrůstající pravomoci státu, které otvíraly cestu k autoritativní demokracii.

Závěr

Práce si kladla za cíl odhalit doposud nezpracované téma reflexe hospodářské krize na plenárních zasedáních Poslanecké sněmovny Národního shromáždění. Vláda Františka Udržala si ve svém prvním prohlášení dala za cíl bojovat proti hospodářské krizi. Československo se potýkalo již od roku 1928 s krizí zemědělskou. Na základě úsudku vlády, respektive nejsilnější strany v ní zastoupené, Republikánské strany zemědělského a malorolnického lidu můžeme pozorovat v počátečních fázích krize zásahy pouze v oblasti zemědělství. Vláda věřila, že zásahy do zemědělství oživí celou ekonomiku a dodatečných opatření nebude třeba. Tato premisa se vládě potvrdila, jelikož všechna nařízení, která vydala od konce roku 1929 do jara 1931, pomohla k pomalejšímu šíření následků krize v Československu. Od jara do léta roku 1931 přišlo dokonce lehké oživení ekonomiky.

V létě 1931 přišel krach dvou německých velkobank a vláda na tuto událost nezvládla zareagovat a většina opatření, které přijala, byla na úkor obyvatel Československa. Příkladem může být neustále navyšování daní, respektive zavádění daní nových. Sílicí tlak veřejnosti a hlavně uvnitř agrární strany nevydržel František Udržal a podal v říjnu 1932 demisi. Novým předsedou vlády se stal Jan Malypetr z téže strany. Nový předseda vlády převzal zemi na vrcholu hospodářské krize. Za Malypetrovy vlády bylo přijato nebo prodlouženo několik zákonů, které se týkaly daní. Nejzásadnějším přijatým zákonem zmocňovací zákon, který měl vládě umožnit přijímat rychleji opatření na pomoc odvětvím nejvíce postiženým hospodářskou krizí.

V celém sledovaném období se nejčastěji projednával problém nezaměstnanosti. Ani jedna z vlád však řešení tohoto problému nenašla. Největší změnu zaznamenala novelizace gentského zákona. Tato novela však nepomohla zajistit pomoc v nezaměstnanosti široké veřejnosti, navíc se později ukázalo, že tento systém je neudržitelný, jelikož odborovým organizacím docházely peníze. Vláda alespoň umožnila pořádání stravovacích akcí, které měly obstarat základní obživu pro nezaměstnané. Ministr financí Trapl dokonce umožnil na tyto akce vyčlenit větší část rozpočtu, než původně zamýšlel. Jednalo se o jediný ústupek

ministra financí v plánování rozpočtu pro roky 1932 až 1934. S nezaměstnaností byla úzce spojená také bytová krize; zde poslanci rok co rok prodlužovali na návrh vlády zákon o bytové péči.

Nezaměstnanost a další problémy s ní spojené radikalizovaly společnost. Jednou z forem radikalizace byly stávky. Nejznámější stávkou z tohoto období byla Mostecká stávka.

Poslanci na jednání sněmovny ve sledovaném období projednávali několik hospodářských zákonů, novel a vyhlášek. Většina z nich byla zaměřena pouze na zemědělskou výrobu, mnohem méně na průmysl a sociální péči. V debatách na plénu poslanecké sněmovny od konce roku 1929 do roku 1931 můžeme pozorovat využívání pojmu hospodářská krize ke komentování či kritice jakéhokoliv nezdaru vlády, prosazení návrhu zákona vládou nebo koaličními partnery anebo cíleného zesměšnění vlády opozicí. Od konce roku 1931 až do roku 1933 se pojem hospodářská krize začíná pomalu vytrácet s projevů poslanců. Místo toho hovoří, zejména v souvislosti s přijetím zmocňovacího zákona, o krizi demokracie či o politické krizi. Pojmem hospodářská krize operují ve svých projevech pouze vláda při prosazování nových daní a komunisté. Poslanci za KSČ využívají tento pojem primárně ve spojitosti se stávkami. Ačkoliv krize dosáhla svého vrcholu v letech 1932 a 1933, poslanci přestávají používat pojem hospodářská krize k jakémukoliv odůvodnění svých názorů a postojů, jako tomu bylo v předešlém období.

V práci můžeme sledovat prvek radikalizace extrémistických stran, respektive radikalizace opozičních stran na plenárních zasedání Poslanecké sněmovny Národního shromáždění. Pokud opomineme KSČ, která byla vždy v opozici a vyhraněna proti úřadující vládě, tak zbytek politického spektra se začal za dob hospodářské krize radikalizovat. Dokonce do čela agrární strany se v roce 1932 dostalo radikální křídlo v čele s Janem Malypetrem. Toto radikální křídlo si dalo za cíl prosadit zmocňovací zákon. Postupná radikalizace „relativně“ klidných německých nacionálních stran vedla až k jejich rozpuštění v roce 1933. Vláda si nechala odsouhlasit speciální pravomoci, o nichž se odborná literatura vyjadřuje jako o cestě k autoritativní demokracii.

Seznam pramenů a literatury

Prameny

Společná česko-slovenská digitální knihovna, Národní shromáždění československé 1920–1939, Poslanecká sněmovna II., 17. 12. 1925–27. 6. 1929, 213. schůze.

Společná česko-slovenská digitální knihovna, Národní shromáždění československé 1920–1939, Poslanecká sněmovna III., 12. 12. 1929–12. 4. 1935, 1.–312. schůze.

Literatura

BARTOŠ, Josef – TRAPL, Miloš, *Československo 1918-1938*, Olomouc 2001.

DOBRÝ Anatol, *Hospodářská krize československého průmyslu ve vztahu k Mnichovu*, Praha 1959.

DOLEŽALOVÁ, Antonie, *Rašín, Engliš a ti druzí: československé státní rozpočty v letech 1918-1938*, Praha 2007.

HARNA, Josef, *Krize evropské demokracie a Československo 30. let 20. století*, Praha 2006.

HARTMANN, Josef – ŽIVANSKÝ, Bohdan – BACHRAN, Karel, *Zemědělské průmysly československé v krizi*, Praha 1933.

HEXNER, Erwin P., *Kartelové a syndikalizační předpisy československé*, Praha 1936.

KÁRNÍK Zdeněk, *České země v éře První republiky 1918–1938: Díl druhý, Československo a České země v krizi a ohrožení 1930–1935*, Praha 2002.

KONČELÍK, Jakub – VEČEŘA, Pavel – ORSÁG, Petr, *Dějiny českých médií 20. století*, Praha 2010.

KRPEC, Oldřich – HODULÁK, Vladan, *Evropa ve světové ekonomice: historická perspektiva*, Brno 2012 s. 252–261.

KUKLÍK, Jan – PETRÁŠ, René, *Minorities and law in Czechoslovakia, 1918-1992*, Praha 2017, s. 138–175.

- LACINA, Vlastislav – SLEZÁK, Lubomír, *Státní hospodářská politika v ekonomickém vývoji první ČSR*, Praha 1994.
- LACINA, Vlastislav, *Velká hospodářská krize v Československu 1929-1934*, Praha 1984.
- MURDOCK, Caitlin E., *Changing Places: Society, Culture, and Territory in the Saxon-Bohemian Borderlands, 1870-1946*, University of Michigan 2010, s. 158–180.
- OELSSNER, Fred, *Hospodářské krise*, Praha 1951.
- OLŠOVSKÝ, Rudolf, *Světový obchod a Československo 1918-1938*, Praha 1961.
- PÁNEK, Jaroslav – HARNA, Josef a kol., *Dějiny českých zemí*, Praha 2008
- PRŮCHA, Václav – OŠOVSKÝ, Rudolf a kol., *Stručný hospodářský vývoj Československa do roku 1955*, Praha 1969.
- PRŮCHA, Václav, *Hospodářské dějiny evropských socialistických zemí*, Praha 1977.
- PRŮCHA, Václav, *Nástin hospodářských dějin v období kapitalismu a socialismu*, Praha 1982.
- RÁKOSNÍK, Jakub – NOHA, Jiří, *Kapitalismus na kolenou: dopad velké hospodářské krize na evropskou společnost v letech 1929-1934*, Praha 2012.
- RÁKOSNÍK, Jakub – TOMEŠ, Igor a kol., *Sociální stát v Československu: právně-institucionální vývoj v letech 1918-1992*, Praha 2012.
- RÁKOSNÍK, Jakub, – SPURNÝ, Matěj – ŠTAIF, Jiří, *Milníky moderních českých dějin: krize konsenzu a legitimacy v letech 1848-1989*, Praha 2018.
- RÁKOSNÍK, Jakub, *Odvrácená tvář meziválečné prosperity. Nezaměstnanost v Československu v letech 1918-1938*, Praha 2008.
- SEKANINA, Milan, *Kdy nám bylo nejhůře?: hospodářská krize 30. let 20. století v Československu a některá její východiska*, Praha 2004.
- TEICHOVA, Alice – MATIS, Herbert– PÁTEK, Jaroslav, *Economic change and the national question in twentieth-century Europe*, New York 2000, s. 248–274.
- VYKOUPIIL, Libor, *Jiří Stříbrný: portrét politika*, Brno 2003.